

The international Women, Peace and Security agenda: A historical and institutional analysis of the activities of women in the military of Uzbekistan

Samatova Lola Yusupovna

Independent Researcher, Uzbekistan State World Languages University

07.00.01 — History of Uzbekistan

Abstract

This article analyzes the formation of the international Women, Peace and Security agenda and its significance for studying national policy in Uzbekistan and the activities of women in the military from a historical perspective. UN Security Council Resolution 1325, the legislation of the Republic of Uzbekistan on guaranteeing equal rights and opportunities for women and men, the Strategy for Achieving Gender Equality by 2030, and the National Action Plan for 2022–2025 are examined as the main sources of the study.

Keywords

Women, Peace and Security, United Nations, Uzbekistan, women in the military, Ministry of Defense, military service, gender equality, institutional history, National Action Plan, military personnel policy.

«Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» халқаро кун тартиби: Ўзбекистон ҳарбий хотин-қизлари фаолиятининг тарихий ва институционал таҳлили

Саматова Лола Юсуповна- Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети мустақил тадқиқотчиси

Аннотация: Мақолада «Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» халқаро кун тартибининг шаклланиши ва унинг Ўзбекистондаги миллий сиёсат ҳамда ҳарбий хотин-қизлар фаолиятини тарихий ўрганишдаги аҳамияти таҳлил қилинади. БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 1325-сон резолюцияси, Ўзбекистон Республикасининг хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни кафолатлашга

оид қонунчилиги, 2030-йилга қадар гендер тенгликка эришиш стратегияси ва 2022–2025-йилларга мўлжалланган миллий ҳаракатлар режаси тадқиқотнинг асосий манбалари сифатида кўриб чиқилади.

Калит сўзлар: «Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик», БМТ, Ўзбекистон, ҳарбий хотин-қизлар, Мудофаа вазирлиги, ҳарбий хизмат, гендер тенглик, институционал тарих, миллий ҳаракатлар режаси, ҳарбий кадрлар сиёсати.

XXI асрда хавфсизликни таъминлаш масаласи фақат ҳарбий салоҳият ва мудофаа қобилияти билан эмас, балки давлат институтларининг самарадорлиги, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва жамиятнинг турли қатламлари иштирокини таъминлаш билан ҳам узвий боғлиқ ҳолда қаралмоқда. Шу нуқтаи назардан, хотин-қизларнинг тинчликни таъминлаш, низоларнинг олдини олиш ва хавфсизлик соҳасидаги қарорларни ишлаб чиқиш жараёнларида иштироки халқаро илмий ҳамда сиёсий кун тартибининг муҳим йўналишларидан бирига айланди.

БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 2000-йил 31-октябрда қабул қилинган 1325-сон резолюцияси «Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» кун тартибининг асосий халқаро ҳужжатидир. Ушбу резолюция қуролли моjarоларнинг хотин-қизларга таъсирини ҳисобга олиш, уларни ҳимоя қилиш ва тинчликни таъминлаш жараёнларидаги иштирокини кенгайтириш масалаларига эътибор қаратади.

Ўзбекистонда мазкур халқаро кун тартибини амалга ошириш миллий гендер сиёсати, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва хавфсизлик соҳасидаги институционал ҳамкорлик билан боғлиқ.

БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 1325-сон резолюцияси халқаро хавфсизликни таъминлаш жараёнларида хотин-қизларнинг иштирокига нисбатан ёндашувни кенгайтирди. Ушбу ҳужжатда хотин-қизларни тинчлик музокаралари, моjarоларнинг олдини олиш, тинчликпарварлик фаолияти ва моjarодан кейинги

тикланиш жараёнларига жалб қилиш муҳим вазифалардан бири сифатида белгиланган.

Резолюциянинг тарихий аҳамияти хавфсизлик масалаларини фақат ҳарбий куч ёки давлатлараро муносабатлар нуқтаи назаридан эмас, балки инсон хавфсизлиги, ижтимоий барқарорлик ва турли ижтимоий гуруҳларнинг иштироки билан боғлиқ ҳолда кўриб чиқиш имкониятини кенгайтирганида намоён бўлади.

«Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» кун тартиби ўзаро боғлиқ 4 йўналиш орқали таҳлил қилиниши мумкин: хотин-қизларнинг иштирокини таъминлаш; можароларнинг олдини олиш; можаро ва зўравонлик шароитида ҳимоя қилиш; тинчликни мустаҳкамлаш ва тикланиш жараёнларида уларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олиш.

Мазкур йўналишлар хотин-қизларни фақат ҳимояга муҳтож аҳоли гуруҳи сифатида эмас, балки хавфсизлик сиёсати ва тинчликни таъминлашнинг фаол иштирокчилари сифатида ҳам кўришни назарда тутди. Шу билан бирга, резолюцияни амалга ошириш ҳар бир давлатда муайян институционал шароит ва миллий ҳуқуқий механизмлар орқали рўёбга чиқади.

Ўзбекистонда хотин-қизлар ҳуқуқларини таъминлаш ва гендер тенгликни ривожлантиришнинг муҳим ҳуқуқий асосларидан бири 2019-йил 2-сентябрда қабул қилинган «Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги ЎРҚ-562-сонли Қонундир. Ушбу қонун хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш соҳасидаги муносабатларни тартибга солади. Унинг давлат хизмати ва бошқа соҳаларда тенг имкониятларни таъминлашга оид қоидалари ҳарбий хизматни ўрганишда ҳам ҳуқуқий контекст сифатида аҳамиятга эга.

Мазкур йўналишдаги иккинчи муҳим ҳужжат — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2021-йил 28-майдаги СҚ-297-IV-сонли қарори билан

тасдиқланган «2030-йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегияси»дир. Стратегия давлат ва жамият ҳаётида хотин-қизлар ҳамда эркеклар учун тенг ҳуқуқ ва имкониятларни таъминлашга қаратилган устувор йўналишларни белгилайди.

«Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» кун тартиби нуқтаи назаридан Ўзбекистоннинг 2022–2025-йилларга мўлжалланган миллий ҳаракатлар режаси алоҳида аҳамиятга эга. Ушбу режада хотин-қизларнинг тинчликни таъминлаш, хавфсизликка оид қарорлар қабул қилиш, зўравонликнинг олдини олиш ва тегишли институтлар фаолиятида иштирокини кенгайтиришга қаратилган вазифалар белгиланган.

2025-йил октябрида Ўзбекистонда 2022–2025-йилларга мўлжалланган режа ижросини муҳокама қилиш ва 2026–2030-йилларга мўлжалланган янги режа лойиҳасини кўриб чиқишга бағишланган маслаҳатлашувлар ўтказилган. Бу ҳолат халқаро кун тартибини миллий сиёсатга мослаштириш жараёни давом этаётганини кўрсатади.

Ушбу ҳужжатлар ўзаро боғлиқ бўлса-да, уларнинг вазифалари бир хил эмас. Гендер тенглик стратегияси кенг ижтимоий-ҳуқуқий мақсадларни белгиласа, 1325-сон резолюцияни амалга оширишга қаратилган миллий режа тинчлик ва хавфсизлик соҳасидаги махсус вазифаларни қамраб олади. Шунинг учун уларни биргаликда таҳлил қилиш Ўзбекистондаги ҳуқуқий ва институционал ўзгаришларни яхлит тушуниш имконини беради.

Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги тизимидаги ҳарбий хотин-қизлар фаолиятини тарихий ўрганишда халқаро кун тартибининг амалий аҳамиятини аниқлаш учун учта асосий йўналишни ажратиш мақсадга мувофиқ.

Биринчи йўналиш — **ҳуқуқий мақом ва хизматга кириш имкониятлари**. Бунда ҳарбий хизматни ўташ тартиби, ҳарбий лавозимларга қўйиладиган

талаблар, касбий тайёргарлик ва хизматчиларнинг ҳуқуқий мақомига оид ҳужжатлар ўрганилади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 12-сентябрдаги ПҚ-4447-сон қарори билан тасдиқланган “Фуқароларнинг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисида”ги Низом ушбу йўналишдаги муҳим норматив манбалардан бири ҳисобланади.

Иккинчи йўналиш — **касбий ривожланиш ва институционал иштирок**. Бу йўналишда ҳарбий таълим, хизматда малака ошириш, мутахассисликлар бўйича тақсимот, лавозимларда ўсиш ва бошқарув жараёнларида иштирок масалалари таҳлил қилинади. Бунда хотин-қизларнинг хавфсизлик соҳасидаги иштирокини кенгайтиришга оид умумий сиёсий мақсадлар билан ҳарбий хизматдаги аниқ касбий имкониятларни фарқлаш зарур.

Учинчи йўналиш — **ижтимоий тажриба ва ҳарбий хизматчининг касбий мақоми**. Ҳарбий хотин-қизларнинг хизмат ва оилавий масъулиятлари, хизмат шароитлари, касбий ўзликни англаши ва жамиятдаги ҳарбий касб ҳақидаги қарашларини ўрганиш тарихий тадқиқотнинг ижтимоий мазмунини бойитади.

Ушбу уч йўналиш «Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» кун тартибининг миллий миқёсда қандай талқин қилинганини аниқлашга ёрдам беради.

Демак, «Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик» халқаро кун тартиби Ўзбекистон ҳарбий хотин-қизлари фаолиятини фақат гендер сиёсати нуқтаи назаридан эмас, балки ҳарбий институтлар ривожланиши, кадрлар сиёсати ва касбий мақомдаги тарихий ўзгаришлар билан боғлиқ ҳолда ўрганиш учун муҳим назарий-методологик асос яратади. БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 1325-сон резолюцияси, Ўзбекистоннинг гендер тенгликка оид қонунчилиги ва миллий ҳаракатлар режаси эса халқаро ҳамда миллий сиёсатнинг ўзаро алоқасини кўрсатувчи муҳим манбалар ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 2000-йил 31-октябрда қабул қилинган 1325-сонли резолюцияси. [https://undocs.org/S/RES/1325\(2000\)](https://undocs.org/S/RES/1325(2000))
2. Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-сентябрдаги «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги ЎРҚ-562-сон Қонуни. <https://www.lex.uz/uz/acts/4494849>
3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2021-йил 28-майдаги «2030 йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегиясини тасдиқлаш ҳақида»ги СҚ-297-IV-сон қарори. <https://www.lex.uz/uz/acts/5466673>
4. O'zbekiston Respublikasida BMT Xavfsizlik Kengashining 1325-sonli «Ayollar, tinchlik va xavfsizlik» rezolyutsiyasi ijrosini ta'minlash bo'yicha 2022–2025-yillarga mo'ljallangan Milliy harakatlar rejasi. <https://1325naps.peacewomen.org/wp-content/uploads/2025/02/Uzbekistan-NAP-1325-English.pdf>
5. «Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ХХТТ) „Аёллар, тинчлик ва хавфсизлик“ мавзуси бўйича янги Миллий ҳаракат ражасини муҳокама қилиш бўйича консультациялар ўтказилишини қўллаб-қувватламоқда». 2025-йил 8-октябрь. <https://uzbekistan.osce.org/ru/node/598780>.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 12-сентябрдаги «Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги ПҚ-4447-сон қарори. <https://lex.uz/ru/acts/4513434>.
7. Ўзбекистон Республикасининг 2002-йил 12-декабрдаги «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги 436-II-сон Қонуни. <https://www.lex.uz/uz/acts/78717>.
8. Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-сентябрдаги «Хотин-қизларни таълим ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги ЎРҚ-561-сон Қонуни. <https://lex.uz/uz/acts/4494709>.
9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2022-йил 28-декабрдаги «2030-йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегиясининг 2021–2022 йилдаги ижроси ҳамда уни амалга ошириш бўйича 2023 йилга мўлжалланган чора-тадбирларни тасдиқлаш ҳақида»ги СҚ-682-IV-сон қарори. <https://www.lex.uz/uz/acts/6345528>.
10. United Nations. Women, Peace and Security. <https://www.un.org/en/peaceandsecurity/page/women-peace-and-security>.